

تاریخ املاک اختصاصی

رضاشاه در گرگان

۱۳۲۰-۱۳۱۴

دکتر عباس سپهر گرگانی

به کوشش

مصطفی نوری، زینب طهماسبی

سرشناسه	سپهرگرگانی، عباس
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ املاک رضاشاه در گرگان ۱۳۱۴/۱۳۲۰ / عباس سپهر گرگانی؛ به کوشش مصطفی نوری، زینب طهماسبی.
مشخصات نشر	: تهران: پردیس دانش ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۸ص: مصور.
فروست	: مجموعه تاریخ معاصر ایران - ۶۳
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۰-۱۱۲-۱
فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: نمایه
موضوع	: رضا پهلوی، شاه ایران، ۱۲۵۷-۱۳۲۳.
موضوع	: زمین‌داری — ایران — گرگان
موضوع	: ایران — تاریخ — پهلوی، ۱۳۰۳-۱۳۲۰ — استاد و مدارک.
شناسه اثر و دهه	: نوری، مصطفی، ۱۳۵۸-، گرد آورنده
رده بندی کنگره	: ۱۴۹۳: ۲۷-۲ س/ ۱۴۸۸ DSR
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۲۲:
شماره کتاب شناسی ملی	: ۳۷۵۳۱۸۶:

تاریخ املاک اختصاصی رضاشاه در گرگان

به کوشش: مصطفی نوری و زینب طهماسبی
 انتشارات: پردیس دانش
 طراح جلد: پردیس خرمین
 چاپ: پردیس دانش
 تیراژ: ۷۷۰ نسخه
 چاپ اول: ۱۳۹۴
 حق چاپ و نشر محفوظ است.

تهران. صندوق پستی: ۱۱۱-۱۳۱۴۵
 تلفن: ۸۸۹۵۲۲۹۷ - فکس: ۸۸۹۵۱۶۹۱
 همراه: ۰۹۳۶۹۵۰۰۱۸۲

سایت: www.shirazehketab.net

فهرست مطالب

۷	یادداشت دبیر مجموعه
۱۱	مقدمه
۲۱	در گرگان چه خبر بود؟ (محمد جناب زاده)
۳۹	۱. میر غضبان گرگان
۵۳	۲. عملیات فجیع
۶۹	۳. مرگ بی صدا
۷۹	۴. ضربه‌های عمدی و مهلک
۹۷	۵. نه بر مرده، بر زنده باید گریست
۱۱۵	۶. داستان‌های شنیدنی
۱۵۹	۷. شرم خجلت کشیده و پرده در انداخت
۱۸۷	۸. حقایقی که به نظر افسانه می‌آیند
۲۰۷	پیوست: بازتاب
۲۲۷	فهرست اعلام
۲۳۸	تصاویر

یادداشت دبیر مجموعه

اگرچه در مقایسه با سال‌های پرتلاطم انقلاب مشروطه و تبدیل این تلاطم به آشوبی اساسی در خلال تاخت‌وتاز قوای بیگانه در ایران سال‌های جنگ اول جهانی، دستاوردهای دوره حکمروایی رضاشاه، از لحاظ تأسیس یک دولت مدرن و امروزی، دستاوردهای خرد و ناچیزی نبود ولی هنگامی که بنا به تحولات حاصل از بروز یک جنگ جهانی دیگر، رضاشاه از تخت پادشاهی فرو کشیده شد تقریباً هیچ کس از این پیشامد که به هر حال با دخالت نظامی قوای بیگانه هم توأم شد، متأسف نبود.

جنبه آمرانه و یکسویه تأسیس آن دولت مدرن، ظلم و ستم نهفته در چگونگی تحقق این نوآوری‌ها و از همه مهم‌تر ناکارآمدی فزاینده آن مؤسسات جدید، همگی از عواملی بودند که در فراهم آوردن زمینه آن نارضایی عمیق و گسترده مؤثر واقع شدند.

هرچند بررسی اساسی این مقوله مستلزم تحقیقاتی فراگیر است که حداقل تاریخچه تأسیس و تکوین مجموعه‌ای از این نهادهای جدید و همچنین سیر تحولات تعدادی از پروژه‌های صنعتی و اجتماعی آن دوره بیست ساله را شامل شود، ولی سرگذشت برخی از طرح‌های نسبتاً حاشیه‌ای‌تر آن دوره، مانند چگونگی شکل‌گیری و عملکرد املاک اختصاصی رضاشاه در صفحات شمالی کشور خود از تمامی اوصاف

پیش گفته - ظلم و ستم نهفته و همچنین ناکارآمدی نهادهایی از این دست - تصویری جامع و تکان دهنده به دست می دهد.

بحث املاک اختصاصی به دلیل تلاش تعدادی از مالکان و خرده مالکان جان به در برده از دوره بیست ساله برای اعاده املاکشان در سال های نخست دهه ۱۳۲۰ و بازتاب گوشه ای از آن تلاش ها در جراید وقت از جمله مضامینی است که در مورد آن اطلاعات محدودی وجود دارد. اسناد املاک اختصاصی هنوز در آرشیو پاره ای از مراکز دولتی محبوس است و پرونده هایی که در این خصوص در سال های بعد از شهریور ۱۳۲۰ در دادگستری مطرح شدند نیز هنوز به درستی شناسایی نشده و از دسترس پژوهشگران خارج می باشند.

آنچه نیز در این مجموعه ارائه می شود گزارشی از گوشه هایی چند از عملکرد اداره املاک اختصاصی در حوزه گرگان که در فاصله اردیبهشت تا آذر ۱۳۲۱ در روزنامه کوشش منتشر شده است. در نیمه نخست دهه ۱۳۲۰ که نظام حاکم هنوز به ترمیم صدمات حاصله از فروپاشی شهریور ۱۳۲۰ موفق نشده بود و میزان درخور توجهی از آرای بیان وجود داشت، مطالبی از این دست در پاره ای از دیگر جراید و حتی به شکل رسائلی چون اسرار املاک شاهنشاهی به قلم دکتر لطفعلی بریمانی (تهران، ۱۳۲۴) به صورت مستقل منتشر می شدند.

در این سلسله مقالات - تاریخ املاک اختصاصی رضاشاه در گرگان - در کنار تصویری که از عملکرد کلی اداره املاک در آن صفحات ارائه شده است هم از نوعی امیدواری اولیه به مواعید دولت های وقت در رسیدگی به این جنایات می توان نشانه هایی ملاحظه کرد و هم از یأس و ناامیدی حاصل از تحقق نیافتن این وعده ها که در پاره ای از موارد به واکنش های تند نیز منجر شد.

اگرچه در نهایت در اثر فشار افکار عمومی و در چارچوب تلاش‌های شاه جدید - محمدرضا شاه - برای کسب حداقلى مقبولیت عمومى، بسیاری از املاک مغضوبه به صاحبان اصلی و یا وراث آن‌ها بازگردانده شد، ولی تا جایی که اطلاع در دست است، به کارنامه مسببان و آمران جنایاتی که از ناحیه اداره املاک سر زد، هیچ رسیدگی‌ای صورت نگرفت. این گونه بی‌توجهی‌ها که فقط به کارنامه و عملکرد مأموران اداره املاک محدود نشده و عملکرد بسیاری از کارگذاران آن دوره را نیز شامل می‌شد، در تسهیل اعاده خودکامگی و فرادستی نظام پهلوی که در نهایت به شکل‌گیری موج دیگری از نارضایتی‌ها و سرنگونی نظام مزبور منجر شد، نقش مهمی داشت.

کاوه بیات